

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature
Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 2, Ağustos/August 2021

Özlem DEMİREL DÖNMEZ
Doç. Dr., Ünönü Üniversitesi /
Türkiye
ozlem.demirel@inonu.edu.tr

Fatma KOÇ
Dr., Araştırmacı
kocfatma2708@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1965-2554>
<https://orcid.org/0000-0003-2736-5459>

Trabzon Akçaabat Ağzlarındaki Ses Değişimlerinin 1945 - 2006 Yıllarına Göre Mukayesesi

Comparison of Sound Changes In Trabzon Akçaabat Dialects According to the Years 1945 - 2006

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 22.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 08.07.2021

Yayın Tarihi/Published: 30.08.2021

Atıf/Citation

DEMİREL DÖNMEZ, Ö. ve KOÇ, F. (2021) Trabzon Akçaabat Ağzlarındaki Ses Değişimlerinin 1945 - 2006 Yıllarına Göre Mukayesesi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (2), 1001-1013. <https://doi.org/10.34083/akaded.941051>

DEMİREL DÖNMEZ, Ö. ve KOÇ, F. (2021) Comparison of Sound Changes In Trabzon Akçaabat Dialects According to the Years 1945 - 2006. *Journal of Academic Language and Literature*, 5 (2), 1001-1013. <https://doi.org/10.34083/akaded.941051>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Anadolu ağızları geçmişten günümüze geldikçe belirli değişimler gösterir. Zaman içerisindeki bu değişimleri gözlemleyebilmek için konuşulan dilin özelliklerini kayıt altına almak ve incelemek ağız çalışmalarında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Aynı bölgede veya yörede yaşayan ağız özellikleri zamanın etkisiyle farklılaşmıştır. Dolayısıyla bu farklılıkları bilimsel olarak ortaya koyabilmek için delillerle ispat edilmesi gerekmektedir. Çalışmada 1945 ve 2006 yılları arasında ağızlarda ne oranda bir değişim olduğu irdelenmeye çalışılmıştır. Bu eksende örneklem olarak Trabzon Akçaabat ağızları esas alınmıştır. Ağız bölgesinin karakteristik ses özellikleri içerisinde “b- > p-” ve “k-, k- > g-, ğ-” değişimleri ile “k” ve “t” ünsüzlerinin korunması ses hadiseleri ele alınmıştır. Metinler bu ses hadiselerine göre taranarak elde edilen kelimeler yıllara göre sınıflandırılmış ve kullanım oranları tespit edilmiştir.

Çalışma, 61 yıllık süreçte kitle iletişim araçlarının gelişmesine bağlı olarak dildeki değişimin hızlı ve standart dile doğru olacağı hipotezinden yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir. Ancak elde edilen verilere göre ses hadiselerinin türüne göre değişimin oranının ve yönünün değişebileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ağız, Akçaabat, Değişme, Ses Hadiseleri, Oran.

Abstract

Anatolian dialects show certain changes from the past to the present. In order to observe these changes over time recording and examining the features of the spoken language has an important place in dialect studies. The dialect features living in the same region or communities have changed with the effect of time. Therefore, in order to reveal these differences scientifically they must be proven with evidence. This study it has tried to examine the rate of change in dialects between 1945 and 2006. Trabzon Akçaabat dialects were taken as a sample in this axis. Among the characteristic phonetic features of the dialect region “b- > p-” and “k-, k- > g-, ğ-” changes and the preservation of the consonants “k-” and “t-” sound events are discussed.

The words obtained by scanning the texts according to these sounds events were classified according to years and their usage rates were determined. The study was carried out on the basis of the hypothesis that the change in the language will be fast and correct in the standard language due to the development of mass media in 61 years. However according to the data obtained it was seen that the rate and direction of change depending on the type of sound event may change.

Keywords: Dialect, Akçaabat, Changing, Sound Events, Rate.

Giriş

Yerleşim bölgelerine göre ölçünlü konuşma dilinden farklı olan, kendine özgü dil bilgisi özellikleri gösteren, dilin en özgür kolunu temsil eden doğal konuşma dili olan ağızlar zaman içerisinde değişirler. Artan iletişim imkânları, eğitim ve öğretimin yaygınlaşması gibi etmenler, ölçünlü dil ile ağızlar arasındaki etkileşimi artırıyorsa da ağızlar, özellikleri itibarıyla ölçünlü dile aykırı bir görünüm arz ederler (Coşar, 2015, s. 244).

Eski Anadolu Türkçesi temeline dayanan Anadolu ve Rumeli ağızları üzerinde tarihsel süreç içerisinde bu değişimin izleri takip edilebilir. Söz konusu değişim, yaşanan çağın özelliklerine bağlı olarak bazen yavaş bazense hızlıdır. Anadolu'ya çeşitli zamanlarda ve çeşitli vesilelerle gelen Oğuz dışı Türk unsurlarla, yabancı unsurların da bu ağızların oluşumunda önemli katkıları olmuştur (Karahana, 2014, s. 1). Göçler, felaketler, savaşlar, teknoloji, kitle iletişim araçlarının çoğalması gibi sosyal değişim unsurları ağızlardaki değişim üzerinde etkilidir. Anadolu topraklarına göç eden Oğuz boylarının farklı dil özellikleriyle konuşmaları ağızların oluşumunda güçlü bir etkiye sahiptir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde günümüzdeki anlamda standart bir yazı dilinden bahsedilemeyeceği ve eserden esere az çok değişebilen imla ve dil hususiyetleri, bazı araştırmacıların ilgisini uyandırmış ve eserlerdeki müstensih hatası sayılamayacak olan bu birtakım farklılıkların ağız özellikleri olabileceği kanaatine varılmıştır (Ay, 2021, s. 291). Ağız çalışmalarında kaynak kişiden alınan ses kayıtları yazıya aktarılırken seslerin doğru tespit edilmesi çalışmanın değeri bakımından oldukça önem taşımaktadır. Sahadan türlü yöntemler yoluyla elde edilen malzemeler, hem ağızların dil özelliklerinin belirlenmesinde hem de ağızlardaki söz varlığının ağız ve yazı dili sözlüklerine kazandırılmasında başlıca rol oynar (Uysal, 2018, 140). Derlemede kaynak kişinin standart dili konuşmak için çaba göstermemesi yani kendi ağız özellikleriyle konuşması da yapılan çalışmanın orijinalliği üzerinde etkilidir. Ağız araştırmalarının en önemli verilerinden biri ağız bölgelerinin ses bilgisi özelliklerinin ortaya konmasıdır (Kaynak, 2020, s. 302).

Göçlerin Anadolu Ağızları üzerindeki tesiri Eski Anadolu Türkçesi döneminde yoğun olarak görülmektedir. Moğol istilasıyla birlikte birçok Kıpçak ve Doğu Türkçesi konuşan boyların Anadolu'ya yerleşmesi, Karadeniz başta olmak üzere bütün Anadolu'da bugün Kıpçak ve Doğu Türkçesi özelliklerine rastlayışımızın en büyük sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir (Erdem, 2006, s. 85).

Dildeki değişimler belli bir dönemle sınırlı olmayıp süreklidir. Bu durum sözlü dilde kendini daha fazla hissettirir. Bugün Türkiye Türkçesi ağızlarında, yazılı dilin ses, şekil, sözdizimi ve sözvarlığında yer almayan pek çok arkaik ve yeni yapıları görebiliriz (Yavuzarslan, 2008, s. 1954). Coğrafi açıdan birbirine çok yakın olan yerlerde dahi farklı dil özellikleri görülebilmektedir. Sadece iller, ilçeler arasında

değil; komşu köyler hatta aileler arasında bile farklı ağız özellikleri bulunabilmektedir (Tokat, 2014, 154). Bu nedenle ağız çalışmalarının mikro düzeyde yapılması araştırmaların niteliğini artıracaktır.

Dildeki değişimde en etkili faktörlerden biri de kitle iletişim araçlarıdır. 20. yüzyılda kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve teknolojinin gelişmesi kültürler arası etkileşimin hızını artırmış, etkileşimin aracı olan dil de bundan nasibini almıştır. Dil, yaşamın her alanında varlığını gösteren, dilin etkide bulunma gücü yaşamın bütün alanlarına yayılır (Türk, 2020, s. 323). Kitle iletişim araçları içerisinde ulaşılabilir olması, görsel ve sözlü iletişime dayanması yönüyle etki gücü en yüksek olanı televizyondur.

Türkiye’de 1970’lerden başlayarak yaygınlaşan günümüzde ise popüler kültürün ana belirleyicisi olan televizyon, geleneksel toplumdaki sözlü kültürle uyum sağlayıp, çağdaş öykü anlatıcısı konumuna yerleşmesinden dolayı dilin gündelik kullanımında gelişmiş toplumlara göre daha etkili ve ana belirleyici durumundadır (Tombul, 2019, s. 485).

Televizyon programlarında -yanlış, abartılı, bozuk telaffuzlar azımsanmayacak bir düzeyde olsa da- genellikle standart konuşma dilinin kullanılması ağızların standart konuşma diline yakınlaşmasında etkili olmuştur. Böylelikle çok kısa sürede ağızlarda hızlı bir değişim yaşanmış hatta ağızların yok olma tehlikesinden söz edilmeye başlanmıştır. Tabi bu durumun oluşmasında toplumun eğitim düzeyinin artması da önemli bir rol oynamıştır.

Biz bu çalışmada Türkiye’de televizyonun ve kitle iletişim araçlarının henüz fazla yaygınlaşmadığı 1945 yılı ile söz konusu iletişim araçlarının yaygın olarak kullanıldığı 2006 yılına ait ağız metinlerini esas aldık. *Altmış iki yıllık* bir sürede Trabzon Akçaabat ağızlarında meydana gelen temel ses değişmelerini ele alarak zaman içerisinde ağızlarda ne oranda bir farklılaşma yaşandığını sayısal verilerle göstermeye çalıştık.

Araştırma Yöntemi

Çalışmada tarama, sınıflandırma ve mukayese yöntemlerinden faydalanılmıştır. Çalışmanın ana malzemesini Trabzon Akçaabat ağızlarına ait metinler¹ oluşturmaktadır. Bu metinler ön seste meydana gelen ses değişmelerine göre tarandıktan sonra elde edilen kelimeler dört temel ses değişmesi esas alınarak sınıflandırılmış ve yıllara nazaran mukayese edilmiştir. Çalışmanın sonunda ulaşılan sayısal veriler yorumlanarak altmış iki yıllık sürede ağızlarda meydana gelen değişimin boyutu gösterilmeye çalışılmıştır.

¹ Ahmet Caferoğlu, Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, TDK Yayınları, Ankara 2. Baskı 1994; Necati Demir, Trabzon ve Yöresi Ağızları, Gazi Kitabevi Ankara 2006 eserlerinde yer alan metinler esas alınmıştır.

1. “b- > p-” Değişmesi

Trabzon ili 2. ağız yöresine mahsus bir özellik olup k-, t- ünsüzlerini koruyan yörelerde tespit edilmiş olması Eski Türkçenin bir özelliği olduğunu göstermektedir (Demir, 2006, s. 230).

Bu ses değişimine Eski Anadolu Türkçesi döneminde de rastlamaktayız. Bazı sözlerin başındaki b-’ler bugün olduğu gibi p-’ye dönüşmeden kendini korumuştur (Korkmaz, 2013, s. 93). Kelime başı “b- > p-” değişmesi bağlamında “p” sesi, 1945 yılına ait metinlerde 48 kelimedede, 2006 yılına ait metinlerde ise 28 kelimedede tespit edilmiş olup ortak kelime sayısı 15’tir. Bu rakamlar, “b- > p-” değişmesinin yıllar içerisinde önemli bir oranda azaldığını açıkça göstermektedir.

Tablo I: “b- > p-” Değişmesi

1945	1945-2006	2006
paşına	paş	paşımıza
pelinde	pel	pel
púrîya	pura	puranın
penum	pen	penim
peyisin		peşuk
pülbüldür		pilmiiyi
pudaglar		pi
pilmiiyi misin	pil-	pundan
pinasi		pir
pelasini		payram
pi	pi	pellëruş
purda	pura	payırcuvazım
pir	pir	piraşırısın
pâleri		paşğıda
poyle		peşinci
pänzetmeye		PELLI
poba		pükdj
pıraş	pıraş-	pağamâyırım
pudu		piber
punun		pişulduşdan
paraber		pâlâyruk
picağum		peñçede
piripirini		pekliyecek
paşdi	paş-	piraz
pe		pulma
puyanki		pubam
pöyüg		püdü

	pā		
	pekledi	pekle-	
	piraz	piraz	
	pulamāyrim	pul-	
	payildi		
	pubasından	puba	
	pāni		
	poya		
	paşga		
	pana		
	peş		
	paşladılar		
	pittugdan		
	pirer		
	poynini		
	pütün	pütün	
	pulut		
	pizi		
	poğazina		
	poncuqli		

2. “k-, k̄- > g-” Değişmesi

Türkçede genellikle kök hecesinde ince sıradan aslî uzun ünlü bulunan kelimelerin başındaki “k-” ünsüzü, uzunluğun etkisiyle tonlularak “g-” ye dönüşür (Başdaş, 2007, s. 96).

Kuzeydoğu grubu ağızları içerisinde yoğun olarak Artvin ili ağızlarında görülen “k- > g-, ğ-” tonlulaşması, Rize ve Trabzon ağızlarında yazı diline yakın şekilde görülmekte olup daha çok “k-” ünsüzü korunmaktadır (Karahana, 1996, s. 101-102).

Trabzon ili ağızları I. Ağız yöresinde -Beşikdüzü ve Şalpazarı- Orta Karadeniz Bölgesi Çepni ağızlarının bir uzantısı olarak “k- > g-” değişmesi, II. Ağız yöresinde ise -Akçaabat’ın içerisinde olduğu- “k̄ - > ğ-” değişmesi yaygın bir şekilde görülmektedir (Demir, 2006, s. 235).

Metinlerden tespit edilen “k-, k̄ - > ğ-” > g-, ğ-” değişmesi, 1945’te 20, 2006’da 84, ortak 8 sözcük şeklindedir. Kelime başı “k-, k̄ > g-, ğ-” değişmesinin 2006 yılında daha fazla görüldüğü gözlemlenmiştir.

Bu durum “k-, k̄ - > ğ-” > g-, ğ-” değişmesinin devam etmekte olan bir ses hadisesi olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Belirgin olan bir diğer nokta ise 1945 yılına ait metinlerde “k- > g-” değişiminin 2006 yılına ait metinlerde ise “ğ- > ğ-” değişiminin daha fazla görülmesidir.

Tablo II: “k-, ğ- > g-” Değişmesi

(1945)	1945-2006	(2006)
ğalur	ğal-	ğalmadi
ğardaş	ğardaş	ğardaşım
gaya	gaya	ğaya
gurban	ğurban	ğurban
gogarinayi		ğadin
gi		ğaytan
gede		ğabağ
gat		ğayana
gadar	ğada	ğada
gariya		ğaç
gurdi		ğaş
goydi	ğoy-	ğoyarım
gonuşmaduğunu		ğaynanāyî
gaç		ğızğın
gurdulamadı		ğabak
guruş		ğarışiyi
gizi		ğómcuuz
gızların	ğız	ğız
gortduğu		ğılçıkarını
gacarağ	ğaç-	ğaçāyî
		ğomşinindir
		ğarardi
		ğalın
		ğoful
		ğaşdi
		ğocadım
		ğullanjyler
		ğavğa
		ğadara
		ğurandan
		ğoçiyō
		ğulanmā
		ğaplanmış
		ğurs
		ğovaladiler
		ğurtarduğlarını
		ğodum

			ğoKar
			ğuruş
			gilo
			ğolay
			ğarşıda
			ğudula
			ğulā
			ğayması
			ğocaman
			ğuru
			ğurur
			ğaşuqlan
			ğurūycağ
			ğara denize
			ğöyü
			ğişi
			ğoca ğarıyız
			ğollarımda
			ğılmaa
			ğırāyi
			ğaş
			ğanalıma
			ğabuğ
			ğulağlarım
			ğuş
			ğazıdım
			ğemenÇeler
			ğızarır
			ğaynar
			ğatar
			ğabizi
			ğaba
			ğızıl
			ğarşiki
			ğarnıma
			ğazağli
			ğafasini
			ğapisına
			ğışın
			ğobadırız
			ğendi
			ğazan

			ğazanırdı
			ğavurursun
			ğıyma
			ğocamin
			ğıyamet

2.“k-” Ünsüzünün Korunması

Trabzon ili II. Ağız yöresinin en sık rastlanan hususiyetlerinden biri ön seste Eski Türkçenin tonsuz k- ünsüzünü korumasıdır (Demir, 2006, s. 234).

Kelime başında korunan “k-” ünsüzünün 1945’te 29, 2006’da 24, ortak 10 kelimedede kullanılmış olduğu görülmektedir. Buna göre “k-” ünsüzünün ön seste korunması özelliğinin *61 yıllık* süreçte büyük oranda devam ettiği, “k- > g-” değişmesinin ön seste yavaş seyrettiği söylenebilir.

Tablo III: “k-” Ünsüzünün Korunması

1945	1945-2006	2006
kelir	kel-	kel
keri		kördük
keydim		çorüyü
kirdim	kir-	kirmeden
küzellerin		keberen
köller		keresun
kezmem		çavurlar
kene		kenelde
kit	kit-	kidersin
kedeydin		kübreyi
kedır	kedır-	kedirir
keşdi		kecim
kösder		kerisi
közini	köz	köze
könderdi		çariler
kün		kimüydi
keçenleri	keç-	keçen
kibi		kördümü
köresledim		kecesi
komleğumi		ketiriruk
körti	kör-	kelini
kölge		kelenekler

	kece	kece	keşler
	ķaridēyne		
	ketirēyidi	ketir-	
	kōrüşmeye		
	keçuralum		
	keline	kelin	
	külgen		

3.“t-” Ünsüzünün Korunması

Kelime başı “t-” ünsüzünün korunması “t- > d-” değişmesine dirençli arkaik bir özellik olarak değerlendirilebilir. Bugün Oğuz Türkçesinde kelime başında görülen k- > g- ve t- > d- değişmelerinin ilk hecedeki uzun ünlünün kısalması sonrasında ilk hecedeki ton gücüne bağlı olarak gerçekteştiği görülmektedir. İlk hecedeki asli uzunluklar kısalırken uzun ünlünün ton gücü ilk sese kaymıştır. Böylece kelime başındaki tonsuz ünsüz tonlulaşmıştır (Hunutlu, 2018, s. 172). Bu durum mantiken ağızlarda “t” ve “k” ünsüzlerinin korunduğu kelimelerde uzun ünlülerin kısalması gerektiği sonucuna bizi götürmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Eski Türkçedeki kelime başı /t/ ünsüzünün korunması veya /d/’ye dönüşmesi karışıklık arz edip yüzyıldan yüzyıla ve eserden esere farklılıklar göstermektedir. Genellikle ince sıralı kelimelerin başındaki “t-” ünsüzü “d-” ye dönüşürken kalın sıralı kelimelerdeki “t-” ünsüzü korunmaktadır (Özkan, 2013, s. 107).

Tabloda yer alan “t-” ünsüzünün korunduğu kelimelere baktığımızda ise ince sıralı kelimelerin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Ön seste “t-” ünsüzünün, 1945’te 36, 2006’da 27, ortak 6 sözcükte kullanıldığı tespit edilmiştir. Ön seste “t-” ünsüzünün korunmasının yıllara göre çok büyük farklılık göstermediği anlaşılmaktadır.

IV. Tablo: “t-” Ünsüzünün Korunması

	1945	1945-2006	2006
	toni		toęurdi
	tāęıdan		toęunüyü
	tört		tigiylar
	teresine	tere	tere
	turmāyi	tur-	turduędan
	tudaęların		tevet
	tüęum		temirci

	toli		tögëyrük
	tibinde		tamladırsun
	tutlari		toldurursun
	terin		tarıca
	tuman		töküldi
	tedin	te-	tedin
	teli		tüşdüm
	taha		toğdora
	tëyilim		temet
	tışeri		terdiler
	tün		turumumuz
	tuşiniy	tuşin-	tüşinjuryum
	tigana		tağad
	toğru		tikjyrim
	toğdum		tomatis
	tolaşiy		töversin
	tağa		toğurler
	tibinde		tertlerim
	tüğun		tizlerim
	tilin		tolaşiy
	töndi		
	terhal		
	tillerim		
	teyin		
	tövada		
	tertli	tert	
	teliganlıdi		
	tizlerine	tiz	
	tüzi		

Tablo V: Kelime Sayılarının Yıllara Göre Oranı

Karakteristik Ses Olayları	1945	2006	ORTAK SÖZCÜKLER
b- > p-	47: %34.78	27: %19.98	14
k-, k- > g-	20: %20.8	84: %87.36	8
“k-” ünsüzünün korunması	32: %17.6	23: %12.65	10
“t-” ünsüzünün korunması	37: %23.68	27: %17.28	6

Sonuç

1. İncelemiş olduğumuz ağız metinlerine dayanarak, kitle iletişim araçlarının etkisine bağlı olarak çok hızlı değişen dilin en doğal kısmını temsil eden ağızlardaki ses değişiminin 61 yıllık süreçte ses olaylarının türüne göre % 47 ile %5 arasında bir farklılık arz ettiği görülmektedir.

2. “k-” ve “t-” ünsüzlerinin korunmasının 61 yıl içerisinde %5-6 oranında değişmeye uğramış olması korunan ünsüzlerin değişmeye karşı dirençli olduğunu ve “t- > d-, k- > g-” değişiminin yavaş seyrettiğini düşündürmektedir.

3. “b- > p-” değişimindeki oran %20 olup değişimin -diğer değişimlere kıyasla- orta hızda gerçekleştiğini göstermektedir.

4. Değişimin en hızlı ve şaşırtıcı olduğu ses hadisesi “k-, k- > g-” değişimi olup diğer üç ses olayına göre değişim ters yönde ve %67 oranındadır. Bu durum “k-, k- > g-” değişiminin devam eden bir ses hadisesi olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

5. Çalışmada yıllara göre ele alınan ses hadiselerinde kitle iletişim araçlarının özellikle televizyonun gücüne bağlı olarak beklenen sonuç standart dile hızlı bir yaklaşma şeklindeydi. Ancak bu durum “b- > p-” değişiminde görülürken “k-” ve “t-” seslerinin korunmasında standart dile doğru yavaş, “k-, k- > g-” değişiminde ise ters yöne doğru hızlı bir değişim şeklinde görülmüştür. Bu durum aynı şartlarda dildeki değişim oranının ses hadisesinin türüne göre ciddi farklılıklar gösterebileceğini ortaya koymuştur.

Kaynaklar

- Akyıldız Ay, D. (2021). XIV. Yüzyıl orta Anadolu Türkçesi ve günümüz orta Anadolu ağzları arasında fiillerin çekiminde görülen biçimbirimsel değişim ve alt biçimbirimsel gelişimler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5 (1), 288-319.
- Başdaş, C. (2006). Türkiye Türkçesinde asli uzunluk belirtileri, *Belleten*, 52 (2), 19-30.
- Caferoğlu, A. (1994). *Kuzeydoğu illerimiz ağzlarından toplamalar*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Coşar, A. (2015). Bir kimlik işaretleyicisi olarak dil ve Trabzon ağzlarında arkaik hususiyetler. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 241-253.
- Demir, N. (2006). *Trabzon ve yöresi ağzları*. Gazi Kitabevi.
- Erdem, M. D. (2006). Anadolu Türkçesi metinleri ve bu metinlerin diline kaynaklık eden ağzlar. *İlmi Araştırmalar Dergisi*, 22, 83-110.
- Hunutlu, Ü. (2018). Türkçede K- > G- Ve T- > D- tonlulaşması üzerine düşünceler. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 0 (63), 161-186.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu ağzlarının sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karahan, L. (2014). *Anadolu ağzlarının sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaynak, M. (2020). *Türkiye Türkçesi ağzları üzerine*. Kafdağı, 5 (2), 292-309.
- Korkmaz, Z. (2013). *Türkiye Türkçesinin temeli Oğuz Türkçesinin gelişimi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, M. (2013). *Türk dilinin gelişme alanları ve eski Anadolu Türkçesi*. Filiz Kitabevi.
- Paşa Y. (2008). Türk dilinde kişi eklerinin tarihsel gelişimi ve değişimi, *Icanas*, 38, 1953-1966.
- Tokat, F. (2014). Çavdır ağzından derleme sözlüğüne katkılar. *Uluslar arası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3 (1), 153-166.
- Tombul, I. (2019). Dil değişimi ve televizyon sunucularının dil kullanımı. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7 (1), 483-507.
- Türk, O. (2020). Kültürel miras olarak hayvanların atasözlerimize kattıkları anlam üzerine bir değerlendirme. *Karadeniz Uluslar arası Bilimsel Dergi*, 11 (44), 320-334.
- Uysal, İ. N. (2018). Himmetli (Niğde-Merkez) köyü ağzından derleme sözlüğüne katkılar. *Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 74, 139-156.